

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA
XALQARO BAHOLASH TAJRIBASI:
MUAMMO, YECHIMLAR VA
ISTIQBOLLAR**

XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN

MATERIALLARI

Buxoro, 2022-yil, 29-mart

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
МАКТАБГАЧА ВА БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ ФАКУЛЬТЕТИ
БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМ МЕТОДИКАСИ КАФЕДРАСИ

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ХАЛҚАРО
БАҲОЛАШ ТАЖРИБАСИ: МУАММО, ЕЧИМЛАР
ВА ИСТИҚБОЛЛАР

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

2022 йил, 29 март

Илмий анжуманнинг дастурий қўмитаси

О. Х.Хамидов	–	Бухоро давлат университети ректори, иқтисод фанлари доктори, профессор, раис.
О.С.Қаҳҳоров	–	илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор, раис муовини.
Ў.У. Рашидов	–	молия ва иқтисод ишлари бўйича проректор, аъзо.
Қ.Р.Тўхсонов	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети декани, аъзо.
Ю.Ю.Азимов	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, аъзо.
Н.О. Сафарова	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосари, аъзо.
А.Р.Ҳамроев	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси мудири, аъзо.
Ю.А. Пўлотова	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, котиб.

Илмий анжуманнинг ташкилий қўмитаси

О.С.Қаҳҳоров	–	Бухоро давлат университети илмий ишлар ва инновациялар бўйича проректор, раис муовини.
Қ.Р.Тўхсонов	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети декани, раис муовини.
Г.Т. Зарипов	–	ИТ, И ва ИПКТБ бўлими бошлиғи, аъзо.
Ю.Ю.Азимов	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети ўқув ишлари бўйича декан ўринбосари, аъзо.
Н.О. Сафарова	–	мактабгача ва бошланғич таълим факультети ёшлар билан ишлаш бўйича декан ўринбосари, аъзо.
А.Р.Ҳамроев	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси мудири, аъзо.
Ф.М.Қосимов	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси доценти, аъзо.
Ғ.М.Сайфуллаев	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси доценти, аъзо.
Н.Б.Адизова	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси катта ўқитувчиси, аъзо.
Р.А.Қўлдошев	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, аъзо.
Р.Х.Жумаев	–	бошланғич таълим методикаси кафедраси ўқитувчиси, аъзо.

Тўплам Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 7 мартдаги 101-ф-сонли фармойиши билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасида 2022 йилда ҳалқаро ва республика миқёсида ўтказиладиган илмий ва илмий-техник тадбирлар режасида белгиланган тадбирларнинг бажарилиши мақсадида 2022 йил 29 март куни Бухоро давлат университети Бошланғич таълим методикаси кафедрасида “Бошланғич таълимда ҳалқаро баҳолаш тажрибаси: муаммо, ечимлар ва истиқболлар” мавзусидаги ҳалқаро илмий-амалий анжуман материаллари асосида тузилди.

Масъул муҳаррир:

А.Р.Ҳамроев, педагогика фанлари доктори, доцент

Тақризчилар:

Б.Р.Адизов, педагогика фанлари доктори, профессор

Ю.Ю.Азимов, филология фанлари номзоди, доцент

5. Ortiqov O. R. GLOBALLASHUV JARAYONIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MAFKURAVIY IMMUNITETNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI //Scientific progress. – 2021. – T. 1. – №. 5.

6. ORTIQOV O. BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MAFKURAVIY IMMUNITETNI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA UMUMINSONIY TARBIYANING O'RNI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – T. 1. – №. 1.

7. Ортиков О. Р. Махалла как социально-культурный очаг народа //Научное пространство: актуальные вопросы, достижения и инновации. – 2020. – С. 20-23.

8. ОЛИМОВ Ш. Ш., ХОДЖИЕВА М. Ш. Возможности применения педагогических технологий в образовательном процессе //Молодежь и XXI век-2020. – 2020. – С. 228-231.

9. Умаров Б. Ж. Педагогические основы формирования эстетической культуры у будущих учителей //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 5-2 (83).

10. Жураев Б. Т. Гуманизация дидактических отношений между учителем и учащимся в педагогических идеях Востока //VIII Лазаревские чтения" Лики традиционной культуры в современном культурном пространстве: ренессанс базовых ценностей?". – 2018. – С. 120-122.

SADRIDDIN AYNIIY ASARLARIDA AGORONIMLARNING LEKSIK TAHLILI

R.X.Jumayev, BuxDU katta o'qituvchisi

Maqolaning asosiy mazmunini S.Ayniyning asarlarida agoronimlarning leksik tahlili tashkil etadi. Muallif Sadridin Ayniy asarlarida agoronimlarning qo'llashi va ularning tahlili haqida ma'lumot bergan.

Kalit so'zlar: agoronimr, ismlar, bozorlar, mehrgon, Buxoro, nav, moh, xiyobon, ko'hna, rasta, registon, madrasa, reg.

Основное содержание статьи составляет лексический анализ агоронимов в произведениях С. Айни. В своих работах автор Садриддин Айни приводит информацию об употреблении агоронимов и анализе лет.

Ключевые слова: агоронимр, названия, базары, мехргон, Бухара, навь, мох, аллея, старый, раста, регистан, медресе, рег.

The main content of the article is the lexical analysis of agoronyms in the works of S. Ayni. In his works, the author Sadridin Ayni provides information on the use of agoronyms and the analysis of years.

Keywords: agoronimr, names, markets, mehrgon, Bukhara, nav, moh, alley, old, rasta, registan, madrasa, reg.

Agoronimlar O'rta Osiyo shaharlari hayotida muhim o'rin tutadi. Bu viloyatlardagi shaharlarni bozorlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Adib viloyat shaharlaridagi bozorlarni atroflicha va o'ziga xos xususiyatini o'z asarlarida hissiyotli tasvirlash bilan ochib beradi.

Bozorlar ko'p bo'lsa, maydonlar juda oz bo'lsa kerak, shaharlarda maydonlarga ehtiyoj qolmagan bo'lsa kerak, chunki har xil bayramlar (Navro'z, Mehrgon, Qurbon va boshqalar) shahar tashqarisidagi keng maydonlarda o'tkazilgan. O'tmishda bozorlarning bunday ko'p bo'lishiga sabab, bugungi "universal" bozorlardan farqli ravishda, har bir mahsulot turining o'ziga xos bozori bo'lgan va bozorlar odatda shu bozorda sotiladigan mahsulot nomi bilan atalgan.

O.A.Suxareva Buxoro bozorlari haqida shunday yozadi: "Buxoroning tuzilishida bozorlar birinchi darajali ahamiyatga ega edi. Buxoro bozorlari o'zining katta-kichikligi bilan ajralib turardi, buni 19-asr boshlari sayohatchilari qayd etgan. 19-asr oxirida ular yanada rivojlangan 20-asr boshlarida, Buxoroda, shuningdek, butun O'rta Osiyoda savdo-sotiq ko'p marta o'sdi, bu esa shaharlar va ularning bozorlarining o'sishiga ta'sir ko'rsatdi". [3, 41].

Buxoro bozorlaridan biri **Bozori Nav** [1, 393]. Agoronim ko'rsatkich **Bozor** – "bozor" atamasi va **nav** – "yangi" leksemasidan iborat bo'lib, ikkilik oppozitsiyali toponimni hosil qiladi. Bozor – "bozor" atamasi tojik tilidan (fors tili ko'p tillarga o'zlashtirilgan, shu jumladan rus tili (turkiy tillar orqali). Qadimgi davrlarda O'rta Osiyo shaharlarida u yoki bu bozor uchun "bozor kunlari" belgilangan, shuning uchun bozorlarning hafta kunlariga ko'ra nomlari paydo bo'lgan. Masalan, Xo'jandda "**Panjshanbebozor**", "Payshanba kuni bozor" bor. "Bozor" atamasi O'rta Osiyoda keng qo'llaniladi va

hatto “dam olish kuni” birikmasi bilan ham sinonim hisoblanadi. Tadqiq soʻzlashuv nutqida ruzi istirohat “dam olish kuni” oʻrnida ruzi bozor “bozor kuni” koʻp ishlatiladi.

Nav toponimining ikkinchi komponenti “yangi” boʻlib, piroko toponimiyasida ham qoʻllaniladi. Bu leksema deyarli har bir yangi yaratilgan qishloq, shahar, mahalla kabilar nomiga kiradi: **Shahrinav** — “yangi shahar”, **Navobod** “yangi obod”; **Juyinav** “yangi ariq” va boshqalar. Aksariyat hollarda bunday nomlar asrlar davomida **nav** atamasi bilan saqlanib qolgan. Baʼzan bunday hollarda **nav** “yangi” va **koʻhna** “eski” oʻzaklari bilan antonimik juftliklar paydo boʻladi.

Bozori Koh [1, 393]. Nomi oʻzining ichki koʻrinishida shaffof boʻlib, u **koh** - mayda somon sotadigan bozorni anglatadi. Bu bozorda nafaqat somon, balki har xil pichan sotardi. Bu yerda agoronim “gapiruvchi” nom sifatida koʻrsatilgan.

Bozori Xiyobon. Bu agoronim oldingi bozorlar nomlaridan farqli oʻlaroq, mahalliyashtirish toponimi, yaʼni. bozorning joylashishini bildiradi.

Bozori xiyobon “Xiyobondagi bozor” yoki “Xiyobon bozori” degan maʼnoni anglatadi.

Katta koʻchalar boʻylab bozorlardan tashqari savdo arkadalari ham bor edi. Bu qatorlardan biri **rastai xiyobon**, rasta - “qator” + va + xiyobon “Xiyobondagi qator”).

Qayd etilgan barcha xos nomlar oʻz tarkibida topoloksema **xiyobonga** ega. Koʻrsatkichlarsiz bozor **rasta**, **madrassa** va **guzar Xiyobon** faqat koʻcha nomini bildiradi. Toʻliq va aniq geografik nom faqat toponim tarkibiga kiruvchi koʻrsatkich termini yordamida uzatiladi.

Bozori Moh. Bozori Moh Buxoroning eng qadimiy agoronimlaridan biridir. Tarixiy manbalarda bu bozor arablarning Oʻrta Osiyoga bostirib kirishidan avval qurilgani aytiladi. Muhammad Narmaxiy aytadi: “Buxoroda bir bozor boʻlib, uni “Moh bozori” deb atashgan, yiliga ikki marta, bir kunlik bozor boʻlgan, har safar bu bozorda butlar sotilgan [4, 30]. bunga qoʻshimcha qiladi: “Abul-Hasana-Nishoburiy “Kazoyinu-l-ulum” kitobida Buxoroda qadimda Moh ismli podshoh boʻlgan. Boshqa bir rivoyatda aytilishicha, Moh otashparast boʻlgan, u islom dinini qabul qilgan va uyini masjidga aylantirgan.

Endi moh soʻzi Oy astronomi, shuningdek, moh “oy” deb tushuniladi. S.Ayniy yozadi: “Дар Бухоро “Бозори Мох” ном бозоре буд, ки ҳар сол дар он чо ду бор бозор мешуд (ҳоло чои Ин бозор гузар ва масчиди Моҳ аст)” [2, 86].

Aftidan, bu masjidning nomi antropotoponimdir, chunki bu bozorni oy, oy va tangalar bilan bogʻlash mumkin emas.

Registon - Buxoro arki yonidagi maydon nomi. Bu agronom Markaziy Osiyo va bir qator Sharq mamlakatlarida keng tanilgan. Bu toponim topografik asos **Reg** – “qum” va topoformant – **istondan** iborat. Lekin **Registon** nomi “katta shahardagi markaziy maydon” maʼnosini ham oʻz ichiga oladi. Samarqan va Buxorodan tashqari shu nomdagi maydon ham bor. E.M.Murzaevning yozishicha: “Eron va Afgʻonistonda registon bozor, savdo koʻprigi; namoyishlar va paradlar uchun joy. “Ushbu fors-tojikcha soʻzning asosi reg (qum). Darhaqiqat, bu maʼnoda bu soʻzni dariy tilida topish mumkin, bu erda registon atamasi “qumli choʻl” yoki oddiygina “choʻl” maʼnosida qoʻllaniladi. [5, 102].

Bu hududlarda uzoq vaqt davomida qum boʻlmasa-da, ular hali ham **reg** “qum” bilan bogʻliq boʻlgan asl nom bilan ataladi.

Muhammad Narshaxiy Buxoro Registoni haqida shunday yozadi: “Qalʼaning gʻarbiy darvozasidan Moobid darvozasigacha (yaʼni “sajdagoh”. Qurbon hayiti shu yerda nishonlangan)gacha choʻzilgan joy Registon deb ataladi. Qadimdan “johiliyat davridan” (yaʼni Muhammad alayhissalomdan oldin) shoh saroylari joylashtirilgan” (134, s.36).

Adabiyotlar roʻyxati:

1. Jumayev, Ruzokul. "Sadriddin Ayniy asarlaridagi joy nomlarining tahlili." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 23.23 (2022).
2. Jumayev, Ruzokul. "САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДАГИ АРАБЧА ТОПОНИМЛАР." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 23.23 (2022).
3. Xoliqulovich, Jumayev Ruzokul. "SADRIDDIN AYNIYNING “ESDALIKLAR” ASARIDA ANTROPONIMLARNING LEKSIK QATLAMLARI: Jumayev Ruzokul Xoliqulovich Buxoro davlat universiteti katta oʻqituvchisi." *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал* 3 (2022): 34-37.
4. Xoliqulovich, Jumayev Ruzokul. "Using anthropometric units in "Esdaliklar" by Sadriddin Ayniy." *European Journal Of Innovation In Nonformal Education* 2.2 (2022): 295-298.
5. Jumayev, Ruzokul. "SADRIDDIN AYNIYNING “ESDALIKLAR” ASARIDA OYKONIM TURLARINING QOʻLLANISHI." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 7.7 (2021).
6. Jumayev, Ruzokul. "САДРИДДИН АЙНИЙНИНГ ОДИНА ҚИССАСИДА НОМ ҚЎЙИШ САНЪАТИ." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 2.2 (2021).
7. Xoliqulovich, Jumayev Ruzokul. "Influence of Sadriddin Aini life and works in spiritual and moral development of students." *Middle European Scientific Bulletin* 11 (2021).

8. Jumayev, Ruzokul. "Joy nomlarining tarkibiy tahlil usullari." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)* 2.2 (2020).